

Кайдалова Л.Г.

Національна фармацевтична академія України

**Формування професійних знань, умінь та навичок в умовах
застосування педагогічної технології**

Підвищення ефективності процесу навчання і якості підготовки спеціалістів зумовили необхідність варіативної, гнучкої, динамічної підготовки, яка базується на сучасних педагогічних технологіях. Соціально-економічні зміни в суспільстві, розвиток ринку праці та нових форм господарювання, нові інформаційні та комунікаційні технології вимагають уміння самостійно, ініціативно працювати та вчитись, постійно оновлювати свої знання. Сучасний спеціаліст повинен бути професійно компетентним, володіти організаційними, управлінськими дослідницькими та іншими уміннями; йому повинні бути притаманні риси людини з активною життєвою позицією та широким світоглядом.

Підвищити ефективність навчання, якість підготовки фахівців, готовність їх на високому професійному рівні виконувати функційні обов'язки неможливо без підвищення якості викладання, без впровадження педагогічних технологій у навчальний процес.

Педагогічна технологія в Україні досліджена вченими А. М. Алексюком, В. І. Євдокимовим, М. Б. Євтухом, І. Я. Зязюном, Б. І. Коротяєвим, В. І. Лозовою, І. Ф. Прокопенком, І. П. Підласим, А. С. Нісімчуком, Н. Г. Ничкало.

Унікальні педагогічні технології досліджені і обґрунтовані Ю. К. Бабанським, В. П. Безпальком, П. Я. Гальперіним, Т. І. Ільїною, М. В. Кларіним, І. Я. Лернером, Н. Ф. Тализіною, Г. Ф. Харламовим та ін.

Зокрема, модульній технології навчання присвячені дослідження А. М. Алексюка, С. І. Кулікова, І. Ф. Прокопенка, А. Ф. Фурмана, М. А. Чошанова, П. Юцявичене.

Проблемі формування умінь та навичок присвятили свої роботи В. П. Безпалько, Ю. К. Чабанський, П. Я. Гальперін, В. С. Ледньов, Н. Ф. Тализіна.

Однак, залишається малодослідженим формування умінь та навичок в умовах педагогічних технологій на прикладі професійно орієнтованих дисциплін.

Саме педагогічна технологія професійної підготовки фахівців передбачає розробку та впровадження сучасних методів наукової організації процесу навчання, контроль його якості, діагностику та оцінювання рівня підготовленості випускників до практичної діяльності.

Професійна підготовка спеціалістів розглядається як процес формування професійної компетенції, яка об'єднує декілька складових:

- систему професійних знань, умінь та навичок;
- здатності до самостійного, творчого вирішення завдань та прийняття рішень;
- професійна і психологічна підготовленість до роботи з людьми.

Професійна діяльність являє собою змодельовану систему взаємопов'язаних і керованих проблемних ситуацій, котрі відображають технологію і колективний характер діяльності змодельована таким чином професійна діяльність у вигляді навчальних завдань створює умови оволодіння уміннями та навичками, формулює професійно-практичне мислення.

Професійна підготовка майбутнього спеціаліста фармації має свої закономірності, принципи й специфічні ознаки, без виявлення яких неможливо ефективно вирішити питання подальшого вдосконалення освіти і виховання фахівця. Провізор безпосередньо не лікує хворого, його діяльність спрямована на збереження та зміцнення здоров'я людей.

Формування професійно-моральних якостей майбутніх провізорів розпочинається з вивчення основ професійної етики й деонтології, які являють собою вчення про походження, розвиток моральних принципів і норм поведінки, мора-

льних вимог, міркувань і оцінок, почуттів і переживань, які відчуваються та проявляються в суспільних відносинах і в особистому житті.

Формування професійних умінь та навичок здійснюється поступово, поетапно. Як зазначає К. К. Платонов [2], при своєму формуванні вміння проходить ряд етапів. Для початкового етапу характерно усвідомлення мети і пошук способів виконання, діяльність методом проб та помилок. Недостатньо уміла діяльність характеризується знаннями про спосіб діяльності та несистематичними вміннями та навичками. Поступово формуються окремі, високорозвинені, але “вузькі” вміння, наприклад, планування своєї діяльності, організаторські вміння. Нарешті формуються високорозвинені творчі вміння з використанням знань, з усвідомленням не тільки мети, а й мотивів вибору і способів її досягнення.

У дослідженні констатуючий експеримент було проведено з метою визначення рівня сформованості знань, умінь та навичок студентів 5 курсу спеціальності “Фармація” у якому взяли участь 92 студенти.

Діагностична контрольна робота передбачала виконання 4 завдань. За наслідками роботи 19,5% студентів мали високий рівень, середній рівень був у 46,8%, а низький у 33,7%. Опитування, анкетування, відвідування занять та спостереження показали, що студенти недостатньо працюють самостійно, не повною мірою на практичних заняттях формують вміння та навички до рівня творчого, досконалого. На практичних заняттях викладачі відводять значну кількість часу опитуванню студентів, закріпленню теоретичних знань, а не формуванню їх професійних умінь та навичок.

З метою поступового, поетапного формування професійних умінь та навичок нами запроваджено модульну технологію на прикладі професійно-орієнтованої дисципліни “Менеджмент і маркетинг у фармації”.

В основі модульної технології принципи науковості, системності, доступності, послідовності, індивідуалізації, оптимальності, орієнтації на майбутню професію та ін.

Модульна технологія навчання базується на нормативних документах вищої освіти, але припускає гнучкість, варіативність, індивідуалізацію та диферен-

ціацію навчання, моніторинг успішності навчання та самостійності діяльності студентів, контроль та діагностування рівня володіння теоретичними знаннями та практичними вміннями та навичками; розкриває особистісні здібності та якості студентів.

Модульна технологія є особистісно орієнтованою, спрямованою на оптимізацію навчання, формування досконалих професійних знань, умінь та навичок, розвиток пізнавальних та особистісних якостей, творчого і критичного мислення, науково-дослідницьких умінь. Дана технологія передбачає чітке планування всіх видів діяльності викладачів і студентів, структурування навчального матеріалу з виділенням окремих модулів і організацію навчальної роботи з кожного модуля та дисципліни в цілому. Побудова навчального курсу за модульними принципами надає йому чітку послідовність та логічність.

Модуль розглядається як логічно завершений фрагмент змісту навчальної дисципліни (навчального матеріалу теми розділу тощо).

Тому при впровадженні модульної технології з метою забезпечення цілісності в реалізації цілей навчання, розвитку особистісних здатностей і якостей, якісного формування професійних умінь та навичок майбутніх фахівців, попередньо було проведено педагогічний консиліум, на якому детально обговорювались запропоновані варіанти структурування навчального матеріалу з дисципліни. В обговоренні взяли участь 14 досвідчених викладачів кафедри та наукові співробітники науково-методичної лабораторії з питань фармацевтичної освіти. У першому варіанті було запропоновано до обговорення 10 модулів, у другому варіанті – 8, а після детального обговорення навчальну дисципліну було структуровано на 6 самостійних, але логічно пов'язаних між собою модулів: теоретичні основи менеджменту; функції управління; управління персоналом фармацевтичної організації; управління фармацевтичним маркетингом; товарна та цінова політика фармацевтичних підприємств; комунікаційна політика в системі лікарського забезпечення. Визначено зміст кожного модуля, організаційні форми занять, категорійні поняття та ключові терміни, знання, вміння та навички, якими

повинен володіти студент після вивчення кожного модуля для вирішення типових задач діяльності, навчальні елементи модуля заходи контролю.

В освітньо-кваліфікаційній характеристиці освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліст-провізор визначено перелік умінь та навичок, якими повинен володіти спеціаліст для вирішення типових задач діяльності. Основними виробничими функціями є такі: фармацевтична, технологічна, фармакогностична, контрольна, фармакологічна, медична, косметологічна, організаційна, управлінська, постачальницька, збутова, комунікативна, облікова, дослідницька.

Перелік необхідних умінь та навичок, якими повинен володіти студент з дисципліни “Менеджмент та маркетинг у фармації” в кожному модулі було визначено методом експертних оцінок. Експертами виступили викладачі НФаУ, Київської медичної академії післядипломної освіти ім. П. Л. Щупика, працівники практичної фармації. Відповідно до методики [6] було проведено такі етапи: формування правил проведення опитування; формування груп експертів; вибір способу компетенції експертів; формування правил обробки даних експертів; проведення опитування та визначення ступеня погодження експертів з метою одержання достовірної інформації кожного експерту було запропоновано проаналізувати перелік умінь та навичок і оцінити в балах наскільки важливі уміння та навички у практичній діяльності. Після опитування та обробки анкет було визначено перелік, умінь та навичок якими повинен володіти студент в межах кожного модуля.

Позитивним для формування професійних умінь та навичок в умовах модульної технології є кейс навчально-методичного забезпечення з дисципліни, в якому: підручник, посібники, методичні рекомендації, тестові завдання для контролю знань випускників, тести вхідного (базисного) контролю, тести модульного контролю, автоматизована навчально-контролююча програма, пакет ситуаційних завдань, контрольні завдання тощо.

Автоматизована навчальна програма поєднує в собі дидактичні, методичні та інформаційно-довідкові матеріали з навчальної дисципліни, а також програми

забезпечення, яка дозволяє комплексно використовувати для самостійного одержання та контролю знань і умінь.

Ситуаційні завдання, які розроблено в кожному модулі є професійно спрямованими, інтегрованими з іншими дисциплінами, різних рівнів складності; блок творчих завдань, спрямованих на самостійне використання раніше засвоєних знань, умінь та навичок у вирішенні конкретних проблем. Творчі завдання виконують студенти як індивідуальні, так і в міні-групах.

Перевага надається методом активного навчання, оскільки кінцева мета професійного навчання – уміння мислити та діяти, приймати самостійні рішення як у відомих, так і в нестандартних ситуаціях. Здебільшого це методи проблемні, інформаційно-рецептивні та евристичні, дослідницькі.

Лекції інформаційні та пояснювально-ілюстративні поступилися місцем проблемним, пошуковим, оглядовим, настановним, які в умовах модульної технології набули дещо іншого значення.

Практичні заняття відіграють важливу роль у формуванні професійної компетенції, рівня сформованості практичних умінь та навичок. Нами використані як традиційні форми та методики проведення занять, так нові, які спрямовані на розвиток здібностей, формуванню умінь та навичок, активізацію навчально-пізнавальної діяльності. Також використані педагогічні прийоми та спеціальні форми проведення занять, серед яких професійні тренінги та тьюторські заняття. Зазначені форми та методи сприяють не тільки формуванню організаційних, комунікативних, збутових, дослідницьких, просвітницьких умінь з дисципліни, вони формують позитивні якості студентів: здібність адаптуватися в колективі, налагодити контакти обмінюватися інформацією, висловлювати власну думку і відстоювати (при необхідності) свою позицію, правильно розподіляти функції між учасниками; уміння аналізувати свої дії та інших.

Перевага тренінгу перед традиційними формами навчання в тому, що за короткий відрізок часу, необхідний для одержання повноцінного результату формуються знання, уміння та навички, співробітництво між колегами, багатоваріантність у вирішенні завдань, критичне мислення тощо. Ігровий момент занять,

акценти на вирішення практичних завдань сприяють мобілізації здібностей всіх учасників тренінгу.

Ділові ігри та професійні тренінги – це ігрові заняття, які розвивають теоретичне та практичне мислення спеціаліста. Виконуючи роль, яка передбачена сценарієм, у студента підвищується мотивація у навчанні, він набуває досвід пізнавальної та професійної діяльності. Під час ділових ігор створюється такий емоційний настрій та атмосфера, яка підвищує зацікавленість до проблеми, яка вирішується; активізується творча атмосфера, забезпечується високий рівень сформованості професійних умінь та навичок.

Ділова гра “Реклама”, яку було проведено в умовах формуючого експерименту, має ряд переваг перед іншими формами:

- формуються уміння індивідуальних та колективних рішень;
- розвивається самостійне мислення та здатність швидко орієнтуватися в складній обстановці;
- формується уміння чітко висловлювати свої думки, відстоювати свою позицію;
- розвиваються комунікативні уміння.

Самостійна робота студентів розглядається як головний резерв оптимізації навчального процесу і водночас є стимулом розвитку творчого потенціалу, активності особистості. Під час самостійного навчання у студента формуються уміння: виділяти головне, суттєве, працюючи з літературними джерелами, використовувати прийоми мислення (аналіз, синтез, порівняння, класифікація); організувати свою навчальну діяльність, своє робоче місце, відбирати оптимальні засоби діяльності; висловлювати особисте ставлення до фактів, явищ, подій, що вивчаються, формувати свої думки, аргументувати їх; визначати результати навчальної діяльності; яких необхідно досягти за певний період; аналізувати причини успіхів і невдач у своїй самостійній навчальній діяльності [5].

Завдання для самостійної роботи є професійно орієнтовані, різних рівнів складності, спрямовані на перевірку засвоєння знань та уміння використовувати ці знання.

В традиційній системі навчання тьюторіали (семінари) поки що не знайшли широкого застосування. Ця форма навчання переважно використовується в індивідуалізованому та дистанційному навчанні. Однак, нами вона використана при впровадженні модульної технології це коригування самостійної роботи в мало чисельних групах (5-10 студентів). Змінилась роль викладача: він виконує функції координатора, наставника, консультанта; забезпечує правильне та ефективне використання навчально-методичної літератури; здійснює науково-методичну допомогу на всіх етапах самостійної роботи; перевіряє та оцінює виконання самостійних завдань.

Діагностування та оцінювання рівня сформованості умінь та навичок студентів при модульній технології здійснюється за допомогою контрольних завдань, тестів та критеріїв оцінювання одержаних результатів.

Рейтингова система знань та умінь впроваджується з метою стимулювання й організації систематичної навчальної діяльності студентів, забезпечення об'єктивності в оцінюванні знань, посилення мотивації у навчанні, формуванні самостійних дій та перетворення контролю у дійову складову управлінського процесу.

Введення 12-бальної шкали оцінювання у нашому дослідженні показує, що посилюється зацікавленість студентів у навчанні та одержанні високої оцінки. Індивідуальний контроль в межах кожного модуля дає можливість об'єктивно оцінити рівень володіння уміннями та навичками, визначити загальні проблеми вивчення дисципліни.

Формування майбутнього спеціаліста, його готовності до виконання професійних обов'язків в умовах застосування педагогічних технологій – це складний, інтегрований процес, який забезпечує технологічність та індивідуалізацію процесу підготовки спеціалістів, який сприяє глибокому засвоєнню знань, умінь та навичок студентів.

Література

1. Беспалько В. П. Основы теории педагогических систем / В. П. Беспалько. – Воронеж, 1977. – 303 с.
2. Платонов К. К. Проблемы способностей / К. К. Платонов. – М.: Наука, 1972. – С. 276-280.
3. Педагогика: педагогические теории, системы, технологии: учеб. пособ. для студ. ср. пед. учеб. заведений / Под ред. С. А. Смирнова. – М.: «Академия», 1998.
4. Прокопенко І. Ф. Педагогічна технологія: посіб. / І. Ф. Прокопенко, В. І. Євдокимов. – Х.: “Основа”, 1995. – 105 с.
5. Самостійна робота студентів. Методичні рекомендації для викладачів / В. П. Черних, Л. Г. Кайдалова, І. А. Зупанець та ін. – Х.: УкрФА. 1999. – 44 с.
6. Черепанов В. С. Экспертные оценки в педагогических исследованиях / В. С. Черепанов. – М.: Педагогика. 1989. – С. 14-26.